WIKIPEDIA

Litauisk

«Litauisk» kan også referere til Litauen.

Litauisk	
lietuvių kalba	
Brukt i	Litauen
Antall brukere	3 125 000[1]
Lingvistisk klassifikasjon	Indoeuropeisk Baltisk Østbaltisk **Litauisk**
Offisiell status	
Offisielt i	Litauen EU
Normert av	Litauisk språkråd
Språkkoder	
ISO 639-1	`lt`
ISO 639-2	`lit`
ISO 639-3	`lit`

Wikipedia på litauisk
Litauisk på Wiktionary
Portal: Språk

Litauisk er et indoeuropeisk språk av den østbaltiske språkgruppe. Det tales av ca. 3 millioner litauere i Litauen og omkring like mange utenfor landets grenser. Det skrives med det litauiske alfabet som er en variant av det latinske alfabets latinske skrifttegn, men har 9 egne diakritiske tegn som i hovedsak er hentet fra det tsjekkiske alfabetet. Språket er nærmest i slekt med žemaitisk (samogitisk), latvisk og de nå utdødde gammelprøyssisk og selisk. Blant de mange utenlandske språkforskere som har bidratt til internasjonal forståelse av det litauiske språket er nordmannen Christian Schweigaard Stang.

Av alle nålevende indoeuropeiske språk er litauisk det språket som er mest arkaisk og har beholdt mye av den opprinnelige grammatikken og bøyningsformene som fantes i det opphavlige urindoeuropeiske grunnspråket. Dagens litauisk har således slående likheter med gamle utdødde språk som sanskrit, latin og gammelgresk, og skaffer språkforskere et vell av ledetråder når det gjelder å rekonstruere urformer av de eldste urindoeuropeiske ord, røtter, stammer, lydoverganger og bøyningsendelser.

Det strides om de žemaitiske (samogitiske) dialekter som tales i nordvest rundt Klaipėda, Kretinga, Telšiai, Varniai og Tauragė skal regnes som eget språk, eller kun som en litauisk dialekt.

Det litauiske språket er delt i 2 dialektgrupper : **Žemaitiske** dialekter i nordvest, markert med brunt, røde og gule farger. **Aukštaitiske** dialekter i øst og sør, markert med grønne, blå og fiolette farger.

Innhold

Kasus og de 6 substantivendelsene i nominativ hankjønn entall

Litauisk er det mest arkaiske språket av alle nålevende indoeuropeiske språk. Litauisk har bevart substantivendelsene **-AS**, **-ES**, **-IS**, **-OS**, **-US** og **-YS** i (normalt) hankjønnsord entall og nominativ (kasus for substantivets grunnform, altså i ubøyd tilstand), endelser som eksisterte i de eldste språktrinnene av for eksempel sanskrit, latin og gresk. I dag er disse endelsene bevart fullstendig i litauisk, delvis i latvisk og bare enkeltvis i gresk.

Fra det urindoeuropeiske grunnspråket har litauisk arvet og beholdt 7 kasus, samt komplett bevaring av de 6 endelsene -AS, -ES, -IS, -OS, -US, -YS i substantiv entall nominativ og vanligvis hankjønn.

Kasus og litauisk betegnelse	
Nominativ	Vardininkas
Akkusativ	Galininkas
Genitiv	Kilmininkas
Dativ	Naudininkas
Lokativ	Vietininkas
Instrumentalis	Įnagininkas
Vokativ	Šauksmininkas

Den 8. indoeuropeiske kasus "ablativ" (abliatyvas) synes å ha gått opp i de andre 7 kasus (men mest i genitiv) på litauisk, alt avhenging av grammatisk betydning og sammenheng.

Litauisk sammenliknet med dagens indoeuropeiske språkgrener

Dagens indoeuropeiske språk inndeles i 10 grener, disse er :

1	baltisk
2	slavisk
3	germansk
4	romansk
5	keltisk
6	gresk
7	armensk
8	albansk
9	iransk
10	indisk

Den baltiske språkgrenen består av litauisk og latvisk, og er den mest arkaiske grenen av alle de 10 språkgrenene.

- Begge baltiske språk har bevart 7 kasus, men bare litauisk har bevart substantivendelsene -AS, -ES, -IS, -OS, -US og -YS i grunnformen nominativ.

- Latvisk har kun bevart substantivendelsene -S, -AS, -IS, -US i grunnformen nominativ, mens endelsene -AS, -ES, -IS, -OS og -US opptrer i bøyd form i andre kasus.
- Baltiske språk er fortsatt av syntetisk språktype.

Den slaviske språkgrenen er den nest arkaiske grenen etter den baltiske grenen.

- De fleste slaviske språk har bevart 6 - 7 kasus, men har mistet substantivendelsene -AS, -ES, -IS, -OS, -US og -YS i grunnformen nominativ.
- Slaviske språk (bortsett fra bulgarsk og makedonsk) er fortsatt av syntetisk språktype.
- Bulgarsk og makedonsk er blitt analytiske språk, og har bevart 4 - 5 kasus.

Baltiske og slaviske språk er syntetiske språk, det vil si at de bruker kasus med bøyningsendelser og til en viss grad fri ordstilling. Det motsatte av en syntetisk språktype er en analytisk språktype. Analytiske språk bruker preposisjoner, artikler og fastere ordstilling, og i noe mindre grad kasusendelser. De to slaviske språkene bulgarsk og makedonsk er blitt analytiske.

Armensk har bevart 7 kasus, og har kun i noen få substantiv og egennavn bevart endelsene -AS, -ES, -IS, -OS og -YS, men har ikke grammatisk kjønn i substantivene.

- Armensk er syntetisk, men har noen analytiske trekk. Syntetiske verbformer er for det meste erstattet av analytiske verbkonstruksjoner med hjelpeverb.
- Ordstillinga er normalt S-V-O, men delvis fleksibel.

Gresk har bevart 4 - 5 kasus, og har i entall bevart substantivendelsene -AS, -IS (genitiv hunkjønn) og -OS. I flertall er endelsene -ES, -IS og -OUS bevart.

- Gresk er et overveiende syntetisk bøyningsspråk, men med klar tendens til å være en analytisk språktype.

Germanske språk har bevart 4 - 5 kasus, men har mistet substantivendelsene -AS, -ES, -IS, -OS, -US og -YS i grunnformen nominativ.

- Germanske språk er blitt analytiske språk.
- De germanske språkene som er mest arkaiske og som har beholdt kasussystemet levende, er islandsk, færøysk, tysk og luxemburgsk.
- Noen norske og svenske dialekter har også beholdt kasusbøying, som for eksempel talemålene i Setesdal, Valdres, Nord-Møre og älvdalsk i Sverige.
- Engelsk og nederlandsk har ikke kasus lenger, kun subjektsform og objektsform, men har overlevninger og spor av kasus i noen få faste uttrykk.
- I standard bokmål og nynorsk opptrer 5 kasus bare i faste uttrykk og adverb :

Kasusendelser i faste uttrykk på norsk	
Nominativ	
Akkusativ	vid**EN** kjent, i vild**EN** sky, på lett**EN** fot
Genitiv	til gård**S**, til land**S**, for **MIN / DIN / HANS / HENNES** skyld, på **MINE** vegne, av hjert**ENS** godhet. Nynorsk : dykk**AR**, henn**AR**, på hav**SENS** botn
Dativ	av gård**E**, av dag**E**, på tid**E**, på ferd**E**, i **HENDE**, i liv**E**, i søvn**E**, av / til syn**E**, ved lik**E**, uten lik**E**, det → for**DI**. Nynorsk : det → av **DI**
Lokativ	Er blitt stedsadverb : utenrik**S**, innenrik**S**, hjem - hjemm**E**, ut - ut**E**, opp - opp**E**
Vokativ	kjær**E** Kari ! Kjær**E** venner ! Folk**ENS** !

Albansk har bevart 5 - 6 kasus, men er blitt et analytisk språk.

Keltiske språk har bevart 5 kasus i noen av språkene, men er blitt analytiske språk.

- Irsk og skotsk-gælisk har bevart 5 kasus.
- Walisisk og bretonsk har mistet kasussystemet.
- På irsk brukes syntetiske verbformer i dialektene i sør, og antallet av analytiske verbformer blir større jo lenger nord i Irland man kommer.
- Karakteristisk for det gammelirske språk er den vekslende verbalbetoningen, som mest av alt har medvirket til å gjøre det irske verbalsystemet til det mest flokete innenfor de indoeuropeiske språk.

Romanske språk har for det meste mistet kasussystemet, og man finner bare rester av kasus i pronomener.

- Alle romanske språk er blitt analytiske. Rumensk har til en viss grad bevart 5 kasus.

Iranske språk har mistet kasussystemet, og er for det meste blitt analytiske språk.

- Et unntak er ossetisk i Kaukasus, som har 9 kasus. Man antar at 3 av dem er en arv fra indoeuropeisk, og at 6 av dem er innovasjoner som skyldes kontakt med andre språk i kaukasusområdet.
- Et annet unntak er pashto i Afghanistan som har 4 kasus.

Indiske språk har mistet kasussystemet, og er blitt analytiske språk.

- Bare sporadisk, i noen ord og uttrykk, finner man rester etter de mange kasus som sanskrit opprinnelig hadde.
- Kasussystemet er som regel redusert til subjektform, objektform, vokativ i tiltale og genitiv for å markere tilhørighet / eiendomsforhold. Lokativ brukes både som adverb og som kasus for sted / lokasjon.

Eksempler på ord

- Taip – ja
- Ne – nei
- Aš - jeg
- Tu – du
- Jis - han
- Ji - hun
- Mes - vi
- Jūs - Dere, dere (også høflighetsform)
- Jie - de (hankjønn)
- Jos - de (hunkjønn)
- Ačiū - takk
- Labai ačiū - mange takk
- Gal – kanskje
- Diena – dag
- Naktis – natt
- Labas rytas - god morgen

- Laba diena - god dag
- Labas vakaras - god kveld

Personlige pronomen

Deklinasjon / bøying av de personlige pronomen i kasus ser slik ut :

Kasus	Singularis / Entall				Pluralis / Flertall			
	1. person	2. person	3. person (hankjønn)	3. person (hunkjønn)	1. person	2. person	3. person (hankjønn)	3. person (hunkjønn)
	jeg	du	han	hun	vi	dere	de (hankjønn)	de (hunkjønn)
Nominativ	aš	tu	jis	ji	mes	jūs	jie	jos
Akkusativ	mane	tave	jį	ją	mus	jus	juos	jas
Genitiv	manęs	tavęs	jo	jos	mūsų	jūsų	jų	jų
Dativ	man	tau	jam	jai	mums	jums	jiems	joms
Instrumentalis	manimi	tavimi	juo	ja	mumis	jumis	jais	jomis
Lokativ	manyje	tavyje	jame	joje	mumyse	jumyse	juose	jose

Forholdet mellom litauisk og latvisk

Den språklige avstanden mellom litauisk og latvisk, både i tale og skrift, er betydelig større enn avstanden mellom norsk, svensk og dansk. En samtale mellom personer som snakker norsk, svensk og dansk kan foregå forholdsvis problemfritt og med stor grad av gjensidig forståelse. Derimot vil den språklige forståelsen mellom personer som snakker litauisk og latvisk være mye mindre enn halvparten. Imidlertid er ordenes stammer og røtter nokså like i de baltiske språkene, men ulike bøyningsendelser, ulik uttale og ulik plassering av trykk i ordenes stavelser gjør sitt til at språkene får større avstand til hverandre. Litauisk er også mer arkaisk, og latvisk har ofte mistet vokaler og konsonanter i ord, slik at latviske ord til en viss grad ser kortere ut enn de tilsvarende litauiske ordene.
Noen eksempler på likheter og ulikheter i ord, ordstammer og bøyningsendelser mellom litauisk og latvisk er :

Presens indikativ av verbet "å være" (būti på litauisk, būt på latvisk)		
Norsk (å være)	Litauisk (būti)	Latvisk (būt)
jeg er	aš esu	es esmu
du er	tu esi	tu esi
han er	jis yra	viņš ir
hun er	ji yra	viņa ir
vi er	mes esame	mēs esam
dere er	jūs esate	jūs esat
de er	jie yra (hankjønn)	viņi ir (hankjønn)
de er	jos yra (hunkjønn)	viņas ir (hunkjønn)

Substantivet "bror" på litauisk og latvisk				
	Litauisk		**Latvisk**	
	entall	**flertall**	**entall**	**flertall**
Nominativ	brolis	broliai	brālis	brāļi
Akkusativ	brolį	brolius	brāli	brāļus
Genitiv	brolio	brolių	brāļa	brāļu
Dativ	broliui	broliams	brālim	brāļiem
Instrumentalis	broliu	broliais	ar brāli	ar brāļiem
Lokativ	brolyje	broliuose	brālī	brāļos
Vokativ	broli	broliai	brāli	brāļi

Tallene i nominativ fra 0 til 10 på litauisk og latvisk		
	Litauisk	Latvisk
0	nulis	nulle
1	vienas (hankjønn) viena (hunkjønn)	viens (hankjønn) viena (hunkjønn)
2	du dvi	divi divas
3	trys	trīs
4	keturi keturios	četri četras
5	penki penkios	pieci piecas
6	šeši šešios	seši sešas
7	septyni septynios	septiņi septiņas
8	aštuoni aštuonios	astoņi astoņas
9	devyni devynios	deviņi deviņas
10	dešimt	desmit

Referanser

1. ^ Ethnologues tall fra 1998 (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=lit)

Eksterne lenker

- Lithuanian (https://web.archive.org/web/20101230094257/http://www.lmp.ucla.edu/Profile.aspx?menu=004&LangID=41) - *UCLA Language Materials Project*, University of California Los

Angeles (UCLA).

- LRT Radijas (http://www.lrt.lt/mediateka/tiesiogiai/lrt-radijas) - Nettradio. Litauens hovedradiokanal, tilsvarende NrK P1 i Norge.
- LRT Televizija (http://www.lrt.lt/mediateka/tiesiogiai/lrt-televizija) - Nett-TV. Litauens hovedfjernsynskanal, tilsvarende NrK 1 i Norge.
